

yhteiskuntatieteellistä tiedekuntaa suhteuttamaan työni enemmän niihin oppinäytteisiin, joita 1970-luvun alussa tiedotusopissa on tehty kuin joihinkin "ilmassa leijuviin" odotuksiin ja suunnitelmiin.

Tässä kohdin viittaankin tarkastajien mainitsemaan toiseen kriteeriin:

2) aikaisemmat oppiaineen lisensiaattityöt ja käsillä olevan työn merkitys ja arvo verrattuna niihin (arvostelun tasa-arvoisuus ja linjan jatkuvuus)

Kolmatta kriteeriä, "tutkielman tekijän taidokkuutta valitsemansa aiheen käsittely- ja esitystavan puitteissa", on mielestäni lausunnoissa käsitelty tavalla, joka tekee edellä esitetyn kaltaisen kommentoinnin tarpeettomaksi.

Tampereella, 26. tammikuuta 1976

Irma Holopainen, yht.kand.

JYRKIÄINEN 78

Olen tiedekunnan määräyksestä tarkastanut yht. kand. Jyrki Jyrkiäisen lisensiaattityöksi tarkoitettua tutkielman "Journalismi ja yhteiskunta" ja esitän siitä lausuntonani kunnioittavasti seuravaa.

Tutkielman tarkoituksena on - kuten s. 6 todeetaan - "porvarillisen journalistisen järjestelmän perustavien kehityssuuntien erittely". Tarkoituksena ei kuitenkaan ensisijaisesti ole näiden kehityssuuntien kuvaaminen historiankirjoitukselle tavanomaisessa kronologis-empiirisessä muodossa vaan päätavoitteena on niiden lainalajsuuksien tai yhteiskunnallisten liikevoimien löytäminen, jotka ovat noiden kehitystendenssien takana - "pyrin paljastamaan vähintään yleisellä tavalla liikkeen konkreettisen muodon, jonka kautta nähdäkseni (...) porvarillisen journalismin (...) kehitystendenssit voidaan selittää" (s. 6).

Porvarillisen journalistisen järjestelmän keskeisiksi kehityslinjoiksi nähdään tutkielmassa seuraavat kolme tendenssiä:

1. Kustantajapääoman kasautuminen ja yhteenkokoautuminen eli kustannustoimen - journalistisen tuotannon - keskittyminen.

2. Journalististen tuotteiden monimuotoistuminen eli siis niiden muodollinen erilaistuminen.

3. Journalististen tuotteiden sisällöllinen yhdenmukaistuminen.

Pinnalta katsoen nämä tendenssit saattavat näyttää keskenään ristiriitaisilta. Esim. voisi luulla, että journalistisen tuotannon keskittyminen pikemminkin vähentäisi kuin lisäisi tuotteiden erilaisuutta. Näin ei tutkielman mukaan kuitenkaan ole vaan tuotteet ovat erilaistuneet muodoltaan, so. "journalistisen tematiikan, ulkoisen muodon ja journalististen menetelmien" (s. 7) suhteen. Tämän tendenssin puolestaan luulisi johtavan myös sisällön erilaistumiseen. Näin ei tutkielman mukaan kuitenkaan ole vaan huolimatta muodollisesta erilaistumisesta journalistiset tuotteet ovat sisällöllisesti yhdenmukaistuneet.

Tutkielman varsinaisena tarkoituksena on siis löytää se sisäinen lainalaisuus, joka on näiden edellä esitettyjen kehitystendenssien takana ja joka näin tekee ne ymmärrettäviksi kaikessa pinnalta katsoen hämmentävässä ristiriitaisuudessaankin.

Näiden kehitystendenssien ymmärtämiseksi ja selittämiseksi Jyrkiäinen lähtee liikkeelle kapitalistista yhteiskuntamuotoa hallitsevasta taloudellisesta liikelajista: kapitalistisen kilpailun pakottamasta yksityisten pääomien pyrkimyksestä yhä suurempaan ja suurempaan arvonlisäykseen. Tämä lainalaisuus koskee myös yksityistä kustantajapääomaa ja on täten yksi em. tendenssejä selittävä seikka. Sen kautta määräytyy porvarillisen joukkotiedotuksen 'kaksoisfunktion' toinen puoli - siis se, että journalistisia tuotteita tuotetaan, jotta niihin sijoitettu pääoma tulisi takaisin arvoltaan suurempana.

Porvarillisen joukkotiedotuksen 'kaksoisfunktion' toinen puoli on ns. 'ideologinen' funktio eli kapitalistisen tuotantotavan ja yhteiskuntamuodon säilymisen edesauttaminen. Tämä funktio on johdonmukainen seuraus edellisestä: joukkotiedotushan saa pääoman arvonlisäysfunktion vain kapitalistisessa yhteiskuntamuodossa ja voi tietysti täyttää sen vain sillä edellytyksellä, että tämä yhteiskuntamuoto pysyy jatkuvasti olemassa.

Porvarillisen journalistisen järjestelmän edellä esitetyt kehitystendenssit ovat Jyrkiäisen mukaan johdettavissa juuri tästä porvarillisen joukkotiedotuksen 'kaksoisfunktiosta':

1. Ensinnäkin kustannusalan pääomien kasautuminen ja yhteenkokoutuminen (eikä ainoastaan kustannusalan sisällä, vaan yhteenkokoutumista tapahtuu jo eri tuotannonalojen välillä) on osa pääomien yleistä kasautumista ja yhteenkokoutumista. Se johtuu siten samoista syistä kuin pääomien kasautuminen ja yhteenkokoutuminen yleensä.
2. Journalististen tuotteiden moninaistumista eli journalistisen järjestelmän eriytymistä tapahtuu sikäli kuin erilaistuville tuotteille on olemassa riittävää kysyntää - so. sikäli kuin tuotevalikoiman muodollinen moninaistaminen johtaa suurempaan pääoman arvonlisäykseen kuin mikä on mahdollista ilman sitä. Näin ollen tämä moninaistuminen ja eriytyminen tapahtuu 'sokeiden' markkinavoimien säätelämänä ja sikäli spontaanisti. Toisaalta tuotteiden moninaistamisen ja eriyttämisen avulla voidaan tietoisesti pyrkiä ulottamaan joukkotiedotus niin peittäväksi kuin mahdollista ja saattamaan väestö niin täysin kuin mahdollista manipulaa-tion kohteeksi.
3. Sisällön yhdenmukaistuminen johtuu myös sekä taloudellisesta että ideologisesta funktiosta. Kilpailu niin mainostajista kuin lukijoistakin johtaa sisällöllisten erityispiirteiden karsitumiseen ja erityisen yhdenmukaisen 'standardisällön' syntymiseen. Toisaalta myös entistä tietoisemman ideologisen sääntelyn välttämättömyys edistää osaltaan tätä sisällöllisen yhdenmukaistumisen tendenssiä.

Jyrkiäinen on asettanut tutkimustehtävänsä vaativassa tieteellisessä hengessä: hänhän ei tyydy vain kuvailemaan, systematisoimaan ja jäsentämään tutkimuskohdettaan vaan pyrkii nimenomaan selittämään sen kehityksen. Juuri tästä näkökulmasta katsoen tutkielmaa on pidettävä erityisen ansiokkaana. Toisaalta: miten Jyrkiäinen on tässä vaativassa tehtävässään onnistunut?

Tämän arviointiin liittyen on asetettava kaksi kysymystä: (1) onko porvarillinen journalistinen järjestelmä todella kehittynyt sillä tavalla kuin tutkielmassa esitetään ja (2) onko tämä kehitys voitu tutkielmassa osoittaa välttämättömäksi.

Näiden kysymysten osalta kaikkein vakuuttavin olisi luonnollisesti sellainen tutkimus, jossa ensiksi yhteiskunnan perustavista liikelaeista voitai-

siin teoreettisesti johtaa se, millä tavalla tutkimuskohteen pitäisi olla kehittynyt, ja tämän jälkeen osoittaa, ettei kohteen havaittavana dokumentoitavissa oleva kehitys ole muulla tavoin selitettävissä.

Jyrkiäisen tutkielma jää tältä osin puolitiehen. Ensiksikään kehitystendenssejä - sellaisina millaisia ne tutkielman mukaan ovat - ei ole kaikilta osiltaan saatu niin tiukasti sidottua niiden takana oleviksi oletettuihin lainalaisuuksiin, että näiden pohjalta tällaiset ja vain tällaiset kehitystendenssit olisivat mahdollisia. Toisaalta sitä, että kehitystendenssit todella ovat väitetyntäisiä, on dokumentoitu pääomakehityksen osalta tyydyttävän laajasti, monimuotoistumisen osalta niukahkosti ja sisällöllisen kehityksen osalta ei käytännöllisesti katsoen lainkaan.

Esimerkkinä tästä aiheutuvista 'kyseenalaisuuksista' voidaan mainita vaikkapa seuraava. Tutkielman mukaan kustantajapääoman arvonlisäyspyrkimys johtaa journalististen tuotteiden muodon osalta erilaistumiseen mutta sisällön osalta yhdenmukaistumiseen. Edellinen päätelmä perustuu ajatukseen (s. 181-190), että väestö on voimakkaasti differentoitunut ja että tämä on johtanut ja johtaa yhä erilaistuvaan kysyntään, johon kustantajapääoman taatakseen arvonsa lisääntyminen on vastattava eriyttämällä tuotevalikoimaansa. Jälkimmäinen päätelmä perustuu taas ajatukseen (esim. s. 203-213), että kilpailu erityisesti mainostajista mutta myös lukijoista pakottaa eri journalistisia tuotteita yhdenmukaisesti etsimään mainostajien edun kanssa ristiriidatonta ja lukijoille 'myyvää' sisältöä.

Nyt voidaan kuitenkin kysyä, eikö kapitalistinen kilpailu voi vaikuttaa yhdenmukaistavasti pait-si sisältöön myös muotoihin. Ts. eikö voisi ajatella, että pääomat pyrkisivät hakeutumaan kohden sellaisia journalistisia muotoja, jotka kulloinkin 'myyvät' parhaiten. Tämän taas voisi olettaa johtavan voimistuvaan kilpailuun, josta syystä eri kustantajien ehkä olisi pakko luopua vähemmän kannattavista muodoista. Tältä kannalta katsoen ajatus tuotteiden jatkuvasta monimuotoistumisesta ei ole aivan itsestään selvä, ja tästä syystä sitä, että eri kehitystendenssejä ei ole tarkasteltu riittävän yksityiskohtaisesti ja dokumentoidusti, on pakko pitää tutkimuksen arvoa heikentävänä puutteena.

Kuten edellä totesin, Jyrkiäinen etsii näiden kehitystendenssien selitystä porvarillisen joukkotiedotuksen 'kaksoisfunktiosta'. Voidaan kuitenkin kysyä, antaako tämä vielä riittävän selityserustan. Ensiksi, tyhjenevätkö porvarillisen joukkotiedotuksen funktiot näiksi kahdeksi? Jos tyhjenevät, miksi on ollut tarpeen esittää Holzerin kehittämät neljä funktiota (s. 116-123) - olle-
tikin kun näitä ei juurikaan hyödynnetä itse selittämisessä eikä myöskään täsmennetä sitä, missä suhteessa 'kaksoisfunktion' funktiot ovat Holzerin neljään funktioon. Toiseksi, ovatko nämä kaksi funktiota porvarillisella joukkotiedotuksella aina olleita ja aina olevia?

Itse katsoisin asian olevan niin, että vaikka porvarillisen joukkotiedotuksen tehtävät määräytyvät yhteiskunnallisen kokonaispääoman (ei siis yksin kustantajapääoman) arvonlisäyspakosta ja sen 'sanelemasta' pakosta säilyttää ja turvata kapitalistinen tuotantotapa ja yhteiskuntamuoto, nämä sellaisenaan ovat vielä 'abstrakteja momenteja'. Niistä voidaan nousta konkreettiseen vain johtamalla teoreettisesti se, minkälaisin erityisin muodoin porvarillisen joukkotiedotuksen on kapitalistisen yhteiskuntamuodon kussakin eri kehitysvaiheessa nämä funktiot toteutettava ja tutkimalla joukkotiedotusta sitten näiden kehittelyjen näkökulmasta. Tässä(kin) mielessä porvarillisen journalismin kehitystendenssien yksityiskohtaisempi ja nimenomaan ajallisesti jäsennellympi tarkastelu olisi ollut tarpeen. Ilman tätä tutkielmaa jää nyt hieman kuin ilmassa seisovaksi.

Lähtiessään johtamaanselitystä em. porvarillisen journalismin kehitystendensseille Jyrkiäinen pyrkii - kuten aivan oikein onkin - eksplikoimaan sitä materialistista yhteiskuntateoriaa, jonka pohjalta hän työhönsä ryhtyy. Tässä eksplikoinnissa hän - jälleen kuten oikein onkin - painottaa tutkimuskohdettaan eli eksplikoii tuota teoriaa juuri journalismin näkökulmasta. Tähän liittyen hän käy hyvinkin yksityiskohtaisesti läpi Marxin ja Engelsin journalismia koskevia ajatuksia - jopa niin yksityiskohtaisesti, että se tarkoitus, jota varten tämä sinänsä kiintoisa ekskursio tapahtuu, uhkaa paikoin kokonaan hukkua.

Problemaattista tähän tarkasteluun liittyen on se, että Marx tarkasteli journalismia varsinaisesti vain tieteellisen kehityksensä alkuvaiheessa olles-

saan vielä pitkälti hegeliläinen. Tästä syystä hänen varhaisajatuksiaan journalismista tulee lu-
kea hänen myöhemmän tuotantonsa 'läpi', koska ankuroituminen niihin ei tietysti voi johtaa materialistiseen teoriaan journalismista. Vaikka Jyrkiäinen näin yleensä tekeekin, on yksi kohta tässä suhteessa kyseenalainen. Nojautuen Marxin varhaisajatuksiin Jyrkiäinen nimittäin katsoo (s. 48-49), että journalismin syntyyn johti toisaalta ihmisten välisen yhteydenpidon tarve, toisaalta johtajien ja johdettujen välisen kytkennän varmistavan, yhteiskunnan johtamiseen soveltuvan välineen tarve. Nämä tarpeet eivät kuitenkaan oikein vakuuttavasti selitä sitä, miksi journalismi (joukkotiedotus) syntyi yhteydessä nimenomaan kapitalistisen tuotantotavan ja yhteiskuntamuodon kehkeytymiseen.

Eräinä kriittisinä hajahuomioina voisi vielä todeta, että Jyrkiäinen tarkastellessaan pääoman kasautumista ja yhteenkokoutumista "kapitalistisen tuotantotavan erityisenä lakina" (s. 127-132) ei tässä yhteydessä kiinnitä oikeastaan lainkaan huomiota kapitalismille luonteenomaiseen kriisiytyvään kehitykseen (mikä muuten ei voine olla vaikuttamatta niihin tehtäviin ja näiden toteuttamiseen, joita porvarilliselle joukkotiedotukselle asettuu), että manipulaation tarkastelussa pilkahtaa paikka paikoin hieman mekanistinen ajattelutapa esiin jne.

Kuten edellä esitetty jo itsessään ehkä osoittaa, on nyt käsillä oleva tutkielma nähtävä ennen muuta sellaisen teoreettisen pohjan kehittämiseksi, jolta käsin on mahdollista edetä porvarillisen journalismin kehitystendenssien yksityiskohtaisempaan tarkasteluun. Tässä mielessä sen voi ymmärtää, että tähän yksityiskohtaisempaan tarkasteluun ei vielä tässä tutkielmassa ole edetty, vaikka tämä puute, kuten edellä totesin, jättääkin tämän työn vielä hieman ilmaan seisomaan. - Tämä teoreettisen pohjan kehittäminen tapahtuu työssä materialistisen yhteiskuntateorian pohjalta perustellusti ja johdonmukaisesti, vieläpä - voisi sanoa - asiaa ehkä turhankin yksityiskohtaisesti taustoittaen. Se osoittaa laajaa perehtyneisyyttä niin materialistisen yhteiskuntateorian keskeisiin periaatteisiin kuin niihin kysymyksiin, joita nousee esiin sovellettaessa näitä periaatteita yhteiskunnan määrätyn puolen tarkasteluun. Edellä esittämistäni huomautuksista huolimatta pidänkin Jyrki Jyrkiäisen tutkielmaa ansiokkaana suorituksena ja suosittelen

mielihyvin sen hyväksymistä lisenssiaatin tutkintoon oikeuttavaksi opinnäytteeksi.

Tampereella tamminkuun 6. päivänä 1978

Veikko Pietilä
apulaisprofessori

YHTEISKUNTATIEDELLISEN TIEDEKUNNAN TIEDEKUNTA-
NEUVOSTOLLE

Kiitän tiedotusopin laitosta mahdollisuudesta toimia toisena tarkastajana arvioitaessa Jyrki Jyrkiäisen lisenssiaattityöksi tarkoittamaa tutkimusta "Journalismi ja yhteiskunta - tutkielma porvarillisen journalismin perustavista kehityssuunnista ja journalistisen järjestelmän eriytymisestä" (285 s.). Seuraavassa keskityn yleisarvion lisäksi käsittelemään ennen kaikkea tutkimuksen teoreettis-historiallisia jaksoja jättäen vähemmälle varsinaisen tiedotusopillisen puolen, johon oletan ensimmäisen tarkastajan puolestaan kiinnittävän päähuomionsa.

1. Jo ensi silmäyksellä kiinnittyy huomio Jyrkiäisen tutkimuksen poikkeukselliseen laajuuteen. En tarkoita niinkään tutkimuksen suurta sivumäärää, vaan ennen kaikkea rakennetta. Tutkimus käsittelee ikään kuin jonomuodossa hyvin monia probleemoja. Jo sisällysluettelon alustava tarkastelu herättää ajatuksen, että Jyrkiäinen pyrkii sanomaan "kaikesta jotakin". Tarkemmalla lukemisella tämä vaikutelma vain vahvistuu. Tästä monia-aineisuusudesta on seurauksena, että useat probleemat tulevat käsitteelyyn hyvin yleispiirteisellä tasolla - paikka paikoin on jopa häiritsevää tärkeiden ja vaikeiden ongelmien käsittely lähinnä oppikirjoihin ja vastaaviin perusteksteihin nojautuen -, ja hyvin monessa kohdin jää kaipaamaan konkreettista pysähtymistä konkreettiseen problemaan ja syvempää käsittelyä.

Itse asiassa jopa tutkielman varsinainen kohde jää kaksijakoiseksi. Toisaalta Jyrkiäinen kehittää journalismin ja yhteiskunnan suhteiden yleistä teoriaa, toisaalta hän käsittelee porvarillisen journalismin keskittymisiimiöitä. Näin tutkimuksen pääotsikon ja täsmentävän alaotsikon välillä vallitsee omalaatuinen jännite, joka ei oikein ratkea koko tutkimuksen aikana.

Tästä kaikesta on seurauksena, että tutkimus jää verraten yleispiirteiseksi. Käsitykseni on, että tutkimus tällaisenaan olisi varsin käyttökelpoinen ja hyvä esim. opetusmonisteena, mutta kehitettäessä tätä tutkimusta tutkimuksena tulisi välttämättä päästä problematiikan selvempään rajaamiseen ja probleemoja syventävään, konkreettiseen käsittelyyn.

2. Tutkimuksen ensimmäiset jaksot käsittelevät marxilaista journalismin teoriaa, konstruoivat materialistista journalismin teoriaa ennen kaikkea tekstianalyysin pohjalta. Tällaista tekstianalyytistä tarkastelutapaa vastaan ei ole mitään periaatteellista huomautettavaa, ja Jyrkiäinen käyttää varsin laajaa lähteistöä analyysiä suorittaessaan. Mutta pelkään, että Jyrkiäinen ei työhön ryhtyessään ole tarpeeksi pohtinut - "reflektoinut" - tekstianalyysin teoreettista lähtökohtaa. Voisi sanoa, että lähtökohtana tässä tapauksessa on valinta kahden asettamuksen välillä: joko katsomme, että tieteellisen sosialismin klassikkojen teoksissa on enemmän tai vähemmän valmis "journalismin teoria", tai katsomme, että marxilainen journalismin teoria on kehitettävä marxilaisen yhteiskuntateorian ja yhteiskuntatutkimuksen yleisistä lähtökohdista, kiinnittäen tietysti erityinen huomio klassisiin lehdistöä ym. käsitteleviin teksteihin. Tämä valinta on luonteeltaan hyvin tärkeä ja periaatteellinen, eikä sitä voida ratkaista millään ulkokohtaisella "synteisillä". (Eikä probleema suinkaan koske pelkästään journalistiikkaa. Täsmälleen sama ongelma on ollut esim. marxilaisen taideteorian perusteiden hahmottelussa.)

Jyrkiäinen kallistuu hyvin vahvasti edellisen vaihtoehdon kannalle. Hän puhuu jopa Marxin, Engelsin ja Leninin "luomasta marxilaisesta journalistiikkatieteestä". Tämä ratkaisu ei mielestäni ole oikea, vaan ratkaisu olisi pitänyt hakea toisesta suunnasta.

Käsitykseni on, että Jyrkiäinen on täysin tietoinen tämän periaatteellisen ratkaisun merkityksestä ja jossain määrin myös pehmentää omaa valintaansa - jota siis en pidä argumentoituna -, mutta tämäkään ei paljon paranna kokonaisuutta, pikemminhän hajoittaa sitä. Kaikesta tästä nähdäkseni johtuu sellainen esitystapaan liittyvä seikka, joka jopa häiritsevänä kulkee läpi tekstin, että marxilaisen journalistiikkateorian kehittelylle antaa leimansa tietty häiritsevä skemaattisuus: toisaal-

ta historiallinen materialismi esitetään hyvin yleispiirteisellä tasolla ja jopa oppikirjamaisella tavalla, toisaalta taas esille nousee melko hajanainen keräelmä klassikkojen journalismia koskevia lausumia. Sanalla sanoen, välitykset marxilaisen yhteiskuntateorian ja marxilaisen journalistiikan teorian välillä jäävät hyvin vaillinaisiksi, ja tähän tietysti pitäisi olla pätehtävä tutkielman teoreettis-historiallisissa jaksoissa.

3. Tämä metodologinen puute - skemaattisuus - ilmenee ehkä kaikkein selvimmin tutkimuksen toisessa luvussa, jonka kunnianhimoisena otsikkona on "Journalismin synty, olemus ja lainmukaisuudet". Luulakseni itsekerätyissä aineksissa ei ole suuria puutteita, mutta kysymys onkin siitä, että nämä ainekset ovat tässä luvussa teoreettisesti ja historiallisesti verraten raajassa ja välittymättömässä muodossa.

Tässä luvussa Jyrkiäinen kokoaa erityisesti Marxin ja Engelsin journalismia käsitteleviä kirjoituksia ja lausumia. Sangen huomattava, jopa musertava paino on Marxin kaikkein varhaisimmilla kirjoituksella (MEW, Bd. I). On selvää, että Marx juuri näissä kirjoituksissaan paljon käsitteli lehdistökysymystä, koska hän itse tuolloin oli nuori publisiisti ja vallankumouksellinen demokraatti, mutta: juuri sen enempää hän ei vielä ollutkaan! On mielestäni varsin kohtuutonta sanoa, että Marx näissä varhaisimmissa kirjoituksissaan olisi esittänyt "ensimmäisen kerran journalistisen konseptionsa kokonaisuutena" (s. 39), tai että Marx lähinnä "konkretisoi näitä johtopäätöksiä myöhemmin, mutta niiden perussisältö pysyi samana" (s. 45). Nämä väittämät lienevät koko lailla kohtuuttomia. Ei voitane olettaa, että marxilainen journalismikonseptio voisi olla valmis ennen "Saksalaista ideologiaa" ja materialistista historiankäsitystä, ennen "Manifestia" ja tieteellistä sosialismia, ennen arvo- ja lisäarvoteoriaa.

Edeillä moittimani skeptinen esitystapa tulee varsin voimakkaana esille kohdassa, jossa Jyrkiäinen tekee yhteenvedon "Marxin ja Engelsin kehittämien, journalismin syntyä koskevien käsitysten sisällöstä". Jyrkiäinen aloittaa tiivistelmän näin (s. 48): "Journalismi yhteiskunnallisena ilmiönä sai alkunsa määrättyjen, yhteiskunnallisesti välttämättömien tarpeiden voimasta. Näitä olivat ihmisten välisen yhteydenpidon tarve, joka johti erilaisten yhteydenpitokeinojen, muun muassa journa-

lismien syntyyn, sekä sellaisen yhteiskunnan johtamiseen soveltuvan välineen tarve, joka varmisti sen osien - johtajien ja johdettujen välisen yhteyden." Voidaan kysyä, onko tällaisessa selityksessä mitään tunnusomaisesti marxilaista, ja eikö se muutenkin ole kovin abstrakti selitys? (Tosin Jyrkiäinen täydentää tätä selitystä, mutta sen abstrakti luonne ei silti poistu.) Olen samaa mieltä Jyrkiäisen kanssa siitä, että journalismin synty historiallisesti on erottamaton porvarillisen yhteiskuntamuodostuman ja kapitalistisen tuotantotavan synnystä, mutta miksi ja miten - näihin kysymyksiin ei Jyrkiäinen vielä mielestäni ole vastannut. (Harmittelen sitä, että Jyrkiäinen parissa kohdassa mainitsee julkisuuden ja julkisen mielipiteen merkityksestä porvarillis-demokraattisessa kehityksessä vain sivuuttaakseen ne samalla täysin.)

4. Sama skemaattisuus vaivaa myös Jyrkiäisen luonnehdintoja porvarillisen journalismin olemuksesta. En puutu siihen tässä lähemmin, vaan kiinnitän huomion toiseen asiaan. Kun Jyrkiäinen tässä lainaa klassikkojen tekstejä lehdistöstä, korostuvat lehdistön poliittiset funktiot, mutta ideologiset funktiot jäävät hyvin vähälle. Tämä johtuu tietysti ennen kaikkea siitä, että Marx ja Engels kirjoittivat kyseiset kohdat nimenomaan poliittisessa kontekstissa. Jos he olisivat hahmotelleet jonkinlaista teoriaa lehdistöstä yleensä, he olisivat tietysti kiinnittäneet paljon enemmän huomiota ideologiseen momenttiin.

5. Kuten sanottu, en puutu tässä arvioissa Jyrkiäisen tutkielman varsinaiseen tiedotusopilliseen antiin. Koska tässä tiedotusopin alaan kuuluvassa aineksessa on joitakin teoreettis-historiallisesti tärkeitä kohtia, saanen niitä sivuta.

Käsittelyssä ovat ennen kaikkea journalismin keskittyminen ja eriytyminen nykyisen monopolikapitalismin oloissa. Jyrkiäinen tutkii sitä, mitä nämä ilmiöt merkitsevät talouden, politiikan ja ideologian kannalta.

Silläkin uhalla, että syyllistyn teorian karkeistamiseen ja liialliseen yksinkertaistamiseen, tahtoisin kerrata, mitä marxilaisen yhteiskuntateorian mukaan merkitsee siirtymä vapaan kilpailun kapitalismista monopolikapitalismiin. Talouden alalla se merkitsee sitä, että arvoinen vapaa vaikutus korvautuu kasvavalla monopolisoitumisella; politiikan alalla se merkitsee alkuperäisen porva-

rillisen demokratian korvautumista kasvavassa määrin herruus- ja alistussuhteilla; ideologian alalla se merkitsee spontaanin ideologianmuodostuksen korvautumista manipulaatiolla. Mutta - ja tämä on tärkeätä - nämä siirtymät eivät ole mitään puhtaata tai täydellisiä siirtymiä. Siis: kilpailu ja monopoli, demokratia ja herruus, spontaniteetti ja manipulaatio; nämä kaikki on ymmärrettävä kompleksisina, dialektisina kategorioina.

Käsitykseni on, että Jyrkiäinen käyttää näitä kategorioita usein epäkonkreettisesti ja liian suoraviivaisesti. Tästä voisi poimia useita esimerkkejä, mutta kiinnitän huomion ehkä tärkeimpään:

6. Tämä tärkein on manipulaation käsite. Tiedotusopissa ja viime vuosina joukkotiedotuksesta käydyssä julkisessa keskustelussa manipulaation käsite on ollut jatkuvasti esillä, ja usein kovin abstraktisti, jopa virheellisesti.

Korostin edellä, että vaikka kapitalismin kehityksessä ideologian alalla ilmenee siirtymä spontaniteetista manipulaatioon, ei kyse ole mistään täydellisestä tai puhtaasta siirtymästä, vaan pikemminkin uuden tasoisesta ja entistä monimutkaisemmasta ykseydestä. Nykyisen monopolikapitalismin tutkimuksessa on varsinkin viime aikoina korostettu sitä, että on tärkeätä ymmärtää spontaniteetin ja manipulaation suhde nimenomaan suhteenä - entistä kompleksisempänä ja uudella tavalla historiallisesti määräytyneenä suhteenä. Erich Hahn on korostanut tätä. Takavuosina ilmestyi paljon kirjallisuutta, jossa imperialistisen joukkotiedotuksen koko salaisuudeksi pantiin sana "manipulaatio", mutta tämä on osoittautunut liian yksinkertaistavaksi.

Jyrkiäisen esityksessä on vaarana, että manipulaatiosta tulee eräänlainen "universaalikategoria", jolla nykykapitalismin joukkotiedotus kaikessa kompleksisuudessaan ja ristiriitaisuudessaan olisi jäänöksettä selitettävissä. Jyrkiäinen vetää manipulaation rajat mielestäni aivan liian kauas. Hän sanoo (s. 220, alaviite): "Manipulaatiolla tarkoitetaan yksinkertaisesti metodia, jolla vastaanottajille välitetään heidän objektiivisten etujensa vastaista journalistista sisältöä." Toisaalla (s. 171) hän mainitsee manipulaation menetelmiksi "salaamisen, harhaanjohtamisen, mukautumisen". Tällä tavoin määriteltynä manipulaation käsitteestä on vaarassa tulla ensiksikin niin laa-

ja, että sen alle hukkuu koko spontaniteetti, toiseksi täysin ylihistoriallinen käsite, ja kolmanneksi jopa eräänlainen "salaliittoteoria". Olen vakuuttunut siitä, että yksityiskohtainen tarkastelu osoittaisi, miten lähelle Jyrkiäinen ajautuu näitä kolmea vaaraa manipulaation ilmiötä eritellessään.

7. Lisäksi minulla olisi joitakin yksityiskohtia koskevia huomautuksia, mutta jätän ne tässä. Mainitsen vain pari, ikään kuin vastaisuuden varalle. Sillä 8 mainitaan henkisen tuotannon käsite. Se on kuitenkin paljon problemaattisempi käsite kuin teksti antaa ymmärtää. Edelleen, ensimmäisessä luvussa käsitellään tieteellisyyden periaatetta historiallisissa materialismissa; tieteen metodi ja tieteellisyyden periaate on kuitenkin paljon laajempi asia kuin vain tuo kuuluisa "abstraktista konkreettiseen kohoaminen", jota tässä rajoitutaan käsittelemään.

Usein paikoin lukijaa häiritsee se, että lähteet ovat perusoppikirjoja, jopa opetusmonisteita ja sanakirjoja. Kuitenkin käsitellyistä asioista (esim. useista Jyrkiäisen käsittelemistä kategorioista) on olemassa aitoa, jopa poleemista tieteellistä tutkimusta ja keskustelua. Tällaiset puutteet ovat varmasti korjattavissa, kunhan problemaatiikkaa vain rajataan nykyistä paremmin ja samalla myös syvennetään niitä asioita, jotka jätetään käsittelyn piiriin.

Arvosteluni on ollut suhteellisen ankara, koska olen halunnut kiinnittää vakavaa huomiota sellaisiin kohtiin, joita pidän Jyrkiäisen temetiikan avainongelmina, sellaisina joiden ratkaiseminen samalla aukaisee ainakin alustavasti suuren joukon muita ongelmia.

Yleisarviointini on kuitenkin ehdottoman myönteinen. Jyrkiäisen työ on laaja, ja Jyrkiäinen osoittaa probleemakentän ja kirjallisuuden hallintaa. Ilmeisesti tutkimuksen kohdalla voidaan puhua jopa eräänlaisesta aluevaltauksesta ja pioneerityöstä, jolloin kritisoinani puuteellisuudet ovat myös helpommin ymmärrettävissä. Puollan ilman muuta tutkimuksen hyväksymistä opinnäytteenä lisen-siaattitutkintoa varten.

Nähdäkseni Jyrkiäisen tutkimus olisi nykyisellään varsin käyttökelpoinen opetusmonisteena, ja se kannattaisi - ehkä vähäisin muutoksin - myös julkaista sellaisenaan. Sikäli kuin Jyrkiäinen jatkaa samasta tematiikasta väitöskirjaan, toivon

kuitenkin, että hän ottaa huomioon huolestuneisuuteni tutkimuksen kahtiajakoisuudesta ja yleispiirteisyydestä sekä esittämäni teoreettis-historialliset huomautukset.

Assistentti Seppo Toiviainen

Tässä ensimmäisessä numerossa Peter Golding ja Sue Middleton kirjoittavat miten lehdistö käsittelee kysymystä hyvinvointivaltiosta taloudellisen laman aikana, Nicholas Garnham Blumlerin ja kumppaneiden laatimaan raporttiin "The Challenge of Election Broadcasting" pohjautuen politiikan ja tiedotusvälineiden suhteista Englannissa, Jill Forbes ja Richard Nice televisiosta Ranskan 1978 vaaleissa, David Gow EEC-utisoinnista, James Curran lehdistön legitimititeettikriisistä, Kurt Lang empirisen tiedotustutkimuksen kriittisestä funktiosta ja Paddy Scannell television sosiaalisesta silmästä sen alkuajoina. Lisäksi lehti sisältää Dallas W. Smythen arvion James Tunstallin teoksesta "The Media are American" ja David Elsteinin arvion Philip Schlesingerin teoksesta "Putting 'Reality' Together".

Veikko Pietilä

ILMOITUSASIA

Englannissa tänä vuonna ilmestymisensä aloittaneen tiedotusopillisen aikakauskirjan "Media, Culture and Society" ensimmäinen numero on ilmestynyt. Lehden johtavina toimittajina ovat James Curran, Nicholas Garnham, Andrew McBarnet, Paddy Scannell ja Colin Sparks. Lehden kansainvälisessä toimitusneuvostossa Suomea edustaa allekirjoittanut.

Lehden ensimmäisen numeron teema on tiedotusvälineet ja politiikka. Seuraavan numeron teemaksi on luvassa tiedotusvälineiden poliittinen taloustiede.

Ohjelmallisessa pääkirjoituksessaan James Curran asettaa lehden keskeiseksi tehtäväksi "tarjota laajapohjainen foorumi sille tutkimukselle ja keskustelulle, joka koskee tiedotusvälineitä (ennen muuta vaikkakaan ei yksinomaan lehdistöä ja radiotoimintaa) niiden laajemmissa yhteiskunnallisissa, poliittisissa, taloudellisissa ja kulttuurisissa yhteyksissä". Lisäksi lehti pyrkii aktiiviseen keskusteluun erityisesti eri tiedotusopillisten tutkimussuuntausten välillä samoin kuin rakentamaan siltaa tutkimuksen ja journalistisen käytännön välille.